

шығарылуы мүмкін. Конституциялық бақылау институты Қазақстанда жаһандық өзгерістерге жауап ретінде кезең-кезеңмен дамып келеді. Қазақстандық үлгі конституциялық бақылау функциясын орындау мемлекеттік билік тармақтарының біртұтастығы мен өзара келісілген іс-қимылын қамтамасыз етуге, конституциялық заңдылықты нығайтуға, адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғауға ықпал ететінін растайды.

Әдебиеттер тізімі:

1. 1995 жылғы 30 тамыздағы Қазақстан Республикасының Конституциясы, http://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000_
2. Ковешников Е.М., Марченко М.Н., Стешенко Л.А. Конституционное право СНГ: Учеб. для вузов. – М.: Изд. группа НОРМА–ИНФРА·М, 2015. – 448 с.
3. Маклаков В.В. Иностранное конституционное право. – М: Зерцало 1999 г. – 326 С.
4. Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі туралы Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 29 желтоқсандағы N 2737 Конституциялық Заңы (2017 жылдың 22 желтоқсандағы өзгерістер мен толықтырулар бойынша) <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U950002737>
5. Амандықова С.К. Қазақстан Республикасының конституциялық құқығы: Оқу құралы.- Астана, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2018. – 191 б.
6. Қазақстан Республикасының Президенті-Ұлт Көшбасшысы Н. Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. <http://adilet.zan.kz/rus/>

АДАМ МЕН АЗАМАТТЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК МЕМЛЕКЕТТІҢ РӨЛІ МЕН МАҢЫЗЫ

Алиева И.Ж. докторант Карагандинского университета им.Е.А.Букетовы

Әлеуметтік мемлекеттің пайда болуы мен қалыптасу процесі ұзақ және күрделі тарихқа ие. Қазіргі уақытта ол үш негізгі көріністе бар және оны келесі үш деңгейде талдауға болады: ғылыми - идея ретінде және оның бірқатар тұжырымдамаларда дамуы, нормативті - негізгі заңдарда бекітілген конституциялық принцип ретінде, эмпирикалық - нақты тәжірибе ретінде қоғам мен әлеуметтік топтардың әлеуметтік мәселелерін шешу бойынша мемлекеттік институттардың қызметі. Әлеуметтік мемлекеттің идеологиялық негізі ежелгі ойшылдардың барлық азаматтарға ортақ игілікті қамтамасыз ететін идеалды мемлекеттік жүйе туралы идеяларына оралады. Ал оның тәжірибиелік қалыптасуы өндірістік және постиндустриалды қоғамдардағы әлеуметтік қатынастарды реттеудегі мемлекеттің әлеуметтік рөлін арттырудың объективті процесін көрсетеді.

Алғаш рет «әл-ауқат жағдайы немесе әлеуметтік мемлекет» ұғымы Еуропада ХІХ ғасырдың ортасында Лоренц фон Штейнмен тұжырымдалған. Ол мемлекеттік функциялар тізіміне барлық қоғамдық таптар мен топтар үшін де, әр жеке тұлға үшін де құқықтардың абсолютті теңдігін қамтамасыз етуді енгізді. Штейннің пікірінше, мемлекет өзінің барлық азаматтарының экономикалық және әлеуметтік прогресіне ықпал етуге міндетті, өйткені, сайып келгенде, біреуінің дамуы екіншісінің дамуының шарты болып табылады және дәл осы мағынада әлеуметтік мемлекет туралы айтылады. Неміс профессоры мемлекеттің міндеті - теңдік пен бостандықты қалпына келтіру, барлық мұқтаждарды қорғау, мемлекет барлығының өркендеуін қамтамасыз ету деп санады. Ол өз зерттеулерінде мемлекет барлық таптар үшін құқықтар теңдігін толық сақтауы керек, ол өз азаматтарының

(субъектілерінің) экономикалық және әлеуметтік алға басуына ықпал етіп, сол арқылы барлығының әл-ауқатына ықпал етуі керек деп тұжырымдады.[1]

XIX ғасырдың аяғы-XX ғасырдың басында қалыптасқан әлеуметтік мемлекеттілік идеясы, буржуазиялық қоғам өмірінде болып жатқан объективті әлеуметтік-экономикалық процестердің, екі маңызды қағидат — бостандық қағидаты мен нақты теңдік қағидаты арасындағы қайшылық айқын бола бастаған кездің нәтижесі. Өз табиғаты бойынша әлеуметтік мемлекет мемлекеттіліктің эволюциялық дамуының кезекті сатысына айналды. Л.Вон Штейн ғылымға енгізген «әл-ауқат мемлекеті» тұжырымдамасында мемлекет туралы жаңа түсінікке негіз болған бірқатар іргелі ережелер бар. Сонымен бірге неміс экономисі Густав фон Шмоллер әл-ауқат мемлекетінің идеясын қалыптастыруда «Wohlfahrtsstaat» терминін ұстанды және ағылшын либерализмінен айырмашылығы, мемлекеттен өркениеттің жемістерінен көп дәрежеде, ең алдымен, қарқынды дамып келе жатқан индустрияландыруға және урбанизациялауға байланысты, барлық адамдарға мүмкіндік беруін талап етті. [2]. «Әлеуметтік мемлекет немесе Sozialstaat» терминін қолдану негізінен Германияда Бисмарк дәуірінде, әсіресе әлеуметтік қорғау және денсаулық сақтау саласында қолданысқа енді [2]. XIX ғасырдың 60-жылдарында оппозициямен саяси қарсыласу, соған байланысты қалыптасып жатқан конституциялық дағдарыс пен саяси күштер арасындағы айла-шарғы канцлердің әлеуметтік мәселелерді шешуде қалыпты позициясын қалыптастыруға алып келді. Яғни, ол жұмысшылардың әлеуметтік және экономикалық құқықтарын жүзеге асырудың жақтаушысына айналды. 1871 жылы теміржол мен тау-кен кәсіпорындарының иелерін жарақат алған, мүгедек болған және қайтыс болған жағдайда жұмысшыларға немесе олардың отбасыларына аз мөлшерде өтемақы төлеуге міндеттейтін заң қабылданды. Өндірістегі жазатайым оқиғалар үшін кәсіпкерлердің жауапкершілігі енгізілді. Ол жәбірленушілерге өндірістік жарақаттардан келтірілген залалды өндіріп алу үшін сотқа жүгінуге мүмкіндік берді. Әлеуметтік заңнама саласындағы негізгі шаралар 80-жылдары қабылданды. Жаңа заңдардың қабылдануы неғұрлым ауқымды болды және әртүрлі жағдайларды ескерді. Бұл заңдар 20 ғасырда дамыған «әлеуметтік мемлекеттің» негізін қалады, бірқатар Еуропа елдері қабылдаған әлеуметтік сақтандырудың «неміс моделі», ал Бисмарк «ақ революционер» сипаттамасын алды [3]. Әлеуметтік сақтандыруды енгізу әлеуметтік мемлекет дамуының кеңінен қолданылатын индикаторына, демек оның бастауына айналды. Сонымен қатар, мемлекеттік әлеуметтік шығыстардың өсуін әлеуметтік мемлекеттің басталуымен теңестіруге болады. Өндірістегі жазатайым оқиғалар, медициналық сақтандыру және зейнеткерлік төлемдер әлеуметтік мемлекет құру мен әлеуметтік-экономикалық құқықтардың маңыздылығын мойындаудың алғашқы қадамы болды. Германия - әлеуметтік мемлекет элементтерін заңнамалық енгізудің негізін қалаушы. Сонымен, бірінші, заңнамалық деңгейде медициналық сақтандыру Германияда 1883 жылы енгізілді, ал алты жылдан кейін егде жастағы зейнетақы жүйесі енгізілді [3].

«Жалпыға ортақ әл-ауқат мемлекеті» тұжырымдамасын одан әрі дамыту Еуропа елдерінде XX ғасырдың 30-жылдарына қарай ресімделе бастады. Әлеуметтік мемлекеттің теориясы мен тәжірбиесінің дамуына қуатты серпін 1929-1933 жылдардағы әлемдік экономикалық дағдарыс және екінші дүниежүзілік соғыс болды. Батыс елдерінде әлеуметтік мемлекет құруда 1942 жылдың аяғында Британдық Парламентке оның комитеттерінің бірінің төрағасы Уильям Беверидж ұсынған және 1945 жылдан бастап еңбек Үкіметі жүзеге асыра бастаған «Беверидж Жоспары» ерекше рөл атқарды. Жоспар оның авторымен «әлеуметтік прогрестің бәрін қамтитын саясатының» бөлігі ретінде қарастырылды және мемлекеттің барлық азаматтарын қамту үшін әлеуметтік сақтандыруды кеңейту арқылы, сондай-ақ адамның лайықты өмір сүруін қамтамасыз етуге бағытталған әлеуметтік-экономикалық құқықтарды кепілдендіру арқылы бүкіл әлеуметтік қамсыздандыру жүйесін жаңадан ұйымдастыруды қарастырды. Жоспардың өзегі әлеуметтік-экономикалық құқықтарды қамтамасыз етуге бағытталған мемлекетпен әлеуметтік-экономикалық саясаттың адам құқықтарымен тығыз байланысы болды. Осы

жоспарды қабылдау шеңберінде барлық азаматтарға қол жетімді тегін денсаулық сақтау жүйесін құру, жалақы мен бағаны бақылау, өндіріс құралдарына жеке меншікті біртіндеп жою және басқа шаралар қарастырылды. Беверидждің жоспары соғыстан кейінгі Бельгия, Дания және Нидерланды үкіметтерінің әлеуметтік қызметінде, Швецияда Еуропадағы ең жақсы болып табылатын заманауи әлеуметтік қамсыздандыру жүйесін құру кезінде қолданылды, соғыстан кейінгі Германиядағы әлеуметтік-саяси даму мәселелерін талқылауға үлгі болды. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін әлеуметтік мемлекеттің дамуындағы сапалы жаңа кезең басталды - оның конституциялық принципке құрылуы, оны мемлекеттің ерекше түрі ретінде түсіндіру. Ғалымдардың көпшілігі өзіне тән белгілерді әлеуметтік саладағы мемлекеттің нақты қызметінің призмасы арқылы қарастырады. Сонымен, М.В.Баглай, әлеуметтік «бұл әлеуметтік әділеттілікке, азаматтардың әл-ауқатына, оларды әлеуметтік қамсыздандыруға қамқорлық жасауды өз мойнына алатын мемлекет» деп санады» [4, 125].

Л.фон Штейннің анықтамасында әлеуметтік мемлекеттің келесі маңызды сипаттамаларын бөліп көрсетуге болады. Біріншіден. Әлеуметтік мемлекет барлық әлеуметтік таптар мен жеке тұлғаның құқықтарындағы абсолютті теңдікті сақтап қана қоймай, оны орындауға міндетті; мемлекет өзінің барлық азаматтарының экономикалық және әлеуметтік прогрессіне үлес қосып қана қоймайды, сонымен қатар оған өз үлесін қосуға міндетті. Мемлекет әлеуметтік сипаттағы белгілі бір функцияларды атқарып қана қоймай, оны орындау міндетіне жүктеледі, бұл оның азаматтарына мемлекеттен осы міндеттемелердің орындалуын талап ету құқығын береді. Әлеуметтік мемлекет мәнінің сыртқы құқықтық көрінісі - бұл адамның және азаматтың құқықтары жүйесі, оның ішінде әлеуметтік-экономикалық құқықтар жүйесі түрінде конституциялық деңгейде бекітілген адамның алдындағы мемлекеттің әлеуметтік міндеттері. Екіншіден. Әлеуметтік мемлекет өзінің әлеуметтік функциясын орындауы керек. Бұл мүмкіндікті оған билік береді. Билікті пайдалану қажеттілігі әлеуметтік міндеттемелерді орындау мемлекеттік мәжбүрлеумен байланысты болуы мүмкіндігімен байланысты, мысалы, әлеуметтік бағдарламаларды іске асыру үшін кірістерді қайта бөлу туралы сөз болғанда. Жоғарыда айтылғандардың негізінде келесі қорытындылар жасауға болады:

- әл-ауқат жағдайы немесе әлеуметтік мемлекет-бұл мемлекет немесе әлеуметтік институттардың белгіленген тобы өз азаматтары үшін негізгі әлеуметтік-экономикалық құқықтар мен экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ететін басқару әдісі;

- анықтама бойынша, жалпыға бірдей әл-ауқат жағдайында Үкімет өз азаматтарының жеке және әлеуметтік әл-ауқаты үшін жауап береді;

- қазіргі заманғы елдердің көпшілігінде әл-ауқат мемлекетінің принципін көрсететін бағдарламалар бар, мысалы, медициналық әлеуметтік сақтандыру, жұмыссыздықтан сақтандыру және әлеуметтік төлемдер.

Соңғы онжылдықтарда қалыптасқан қазіргі заманғы теориялар XIX ғасырдың соңында пайда болған теориялардан іс жүзінде өзгермеген әл-ауқат мемлекетінің негізгі тәсілдерін ұсынады. Әлеуметтік мемлекеттің қалыптасуының қазіргі заманғы түсіндірмесі қоғам дамуының қазіргі тенденцияларын ескеретін өзіндік ерекшеліктеріне ие. Қазіргі теорияларға сәйкес, әлеуметтік мемлекеттің пайда болуы қоғам мен мемлекет дамуының келесі ерекшеліктерімен байланысты:

- Мемлекеттің жалпыға бірдей әл-ауқат жағдайы «индустрияландыру логикасының» бөлігі ретінде пайда болады;

- Мемлекеттің жалпыға бірдей әл-ауқат жағдайы қоғамды жаңғыртудың өнімі болып табылады;

- Мемлекеттің жалпыға бірдей әл-ауқат жағдайы мемлекеттерін әлеуметтік өндіріс ұйымы қалыптастырады;

- Мемлекеттің жалпыға бірдей әл-ауқат жағдайы мемлекеттің құрылымы мен мүдделерімен және оның саясатымен анықталады [5].

Тұңғыш рет әлеуметтік мемлекет конституциялық принцип ретінде 1949 жылы Германия Федеративті Республикасы Конституциясының 20-бабында жазылып, Германияны «демократиялық және әлеуметтік федеративті мемлекет» деп жариялады [6] 1958 жылғы Бесінші Конституцияның 1-бабына сәйкес «Франция - бөлінбейтін, зайырлы, әлеуметтік, демократиялық республика» [7]. Әлеуметтік мемлекет туралы ереже сәл өзгеше түрде 1948 жылғы Италия Конституциясында бекітілген. 2-бапқа сәйкес, «Республика адамның ажырамас құқықтарын - жеке тұлғаны да, оның жеке басы көрінетін қоғамдық бірлестіктердің мүшесін де мойындайды және оған кепілдік береді және саяси, экономикалық және әлеуметтік ынтымақтастықтан туындайтын өзгермейтін міндеттерді орындауды талап етеді» [8]. Қазіргі уақытта әлемнің барлық дамыған елдері, олардың негізгі заңдарында тиісті ережелердің болуына немесе болмауына қарамастан, көп немесе аз дәрежеде іс жүзінде әлеуметтік мемлекеттер болып табылады.

Қазақстан Республикасында әлеуметтік мемлекеттің негізгі функцияларын іске асыру Қазақстан Республикасын әлеуметтік дамытудың 2030 жылға дейінгі Тұжырымдамасы және әлеуметтік жаңғыртудың 2016 жылға дейінгі кезеңге арналған жоспары (2014 жылғы 24 сәуірдегі өзгерістер енгізілген) шеңберінде іске асырылады [9].

Азаматтардың әлеуметтік-экономикалық құқықтарын қорғау өзіндік ерекшеліктерге ие. Осы санаттағы құқықтарды қамтамасыз ету үшін бұл құқықтардың бұзылуын болдырмайтын заңды тетіктер мен рәсімдер жеткіліксіз. Э.Викери атап өткендей, «әлеуметтік-экономикалық құқықтардың конституциялық консолидациясы өздерін әлеуметтік мемлекет ретінде анықтайтын елдер үшін және әлеуметтік қатығыстарды болдырмау үшін шешуші аспект бола алады. Кедейлік, жер және Меншік құқығы, еңбек құқығы, денсаулық сақтау құқығы және оларды әртүрлі тетіктермен қорғау мүмкіндігі жанжал туындаған себептердің бір бөлігі болуы мүмкін» »[10]. Э.Викерінің «егер конституцияда әлеуметтік-экономикалық құқықтар көрсетілмеген немесе танылмаған болса, соттар азаматтық және саяси құқықтарға басымдық беріп, оларды әлеуметтік, экономикалық және мәдени мәселелерден жоғары қоя отырып, мемлекеттің жауапкершілігін өте тар мағынада қарастыра алады» деген пікірімен келісуге болады. Бұл соттар әлеуметтік-экономикалық құқықты қамтамасыз ету саласындағы прогрессивті заңдардың күшін жоятын жағдайларға әкелуі мүмкін. [10].

ТМД - ға қатысушы мемлекеттердің Парламентаралық Ассамблеясының пленарлық отырысында қабылданған (2007 жылғы 31 мамырдағы N 28-6 қаулы) «Достастық елдерінде әлеуметтік мемлекетті іске асырудың құқықтық негіздері мен тетіктерін қалыптастыру тұжырымдамасы» мемлекеттің әлеуметтілік дәрежесін бағалаудың негізгі критерийлерін айқындады [11]. Тұжырымдамаға сәйкес құқықтық демократиялық мемлекеттің әлеуметтік дәрежесін бағалау критерийлері болып мыналар табылады:

- адам құқықтары мен бостандықтарын сақтау;
- белсенді және күшті әлеуметтік саясат жүргізу;
- көптеген азаматтар үшін лайықты өмір сүру стандарттарын қамтамасыз ету;
- халықтың осал қабаттары мен топтарын мақсатты қолдау, кедейлікті азайту және жою;
- азаматтардың билік пен басқарудың барлық деңгейлеріндегі шешімдерді әзірлеуге және әлеуметтік сараптауға нақты қатысуы үшін қолайлы жағдайлар жасау кепілдіктері;
- мемлекеттің реттеуші рөлі жағдайында қоғамдық келісімге және жұмыскер мен жұмыс берушінің мүдделерінің теңгеріміне қол жеткізудің негізгі тетігі ретінде әлеуметтік әріптестік жүйесін танытын және дамытатын құқықтар мен кепілдіктерді сақтау;
- кез-келген шаруашылық жүргізуші субъект, кез-келген меншік иесі нақты әлеуметтік жауапкершілікке ие болатын кепілдіктер.

Осы тұжырымдамаға сәйкес мемлекеттік органдар өздері әзірлейтін әлеуметтік бағдарламалардың іске асырылуы үшін жауапты болады; әлеуметтік инфрақұрылым салаларының (білім беру, ғылым, денсаулық сақтау, мәдениет және т. б.) тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз етеді.); мемлекеттік әлеуметтік стандарттардың сақталуын, әлеуметтік

қажеттіліктерге арналған бюджет қаражатының жұмсалуды бақылайды; заңдарда, әлеуметтік серіктестердің келісімдерінде және шарттарында көзделген әлеуметтік сипаттағы басқа да функцияларды орындайды. Тұжырымдамада әлеуметтік мемлекеттік критерийлеріне сәйкес келу үшін Достастық мемлекеттері мойындайтын немесе мойындауға тиісті халықаралық-құқықтық нормалар мен келісімдердің келесі тізімі анықталған: 1948 жылғы БҰҰ Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы, Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық пакт 1966 ж., 1961 жылғы Еуропалық әлеуметтік хартия (1996 жылғы редакцияда), Еңбеккерлердің негізгі әлеуметтік құқықтары туралы 1989 ж. Еуропалық қоғамдастық хартиясы, 1990 жылғы әлеуметтік қамсыздандыру кодексі, Тәуелсіз мемлекеттер азаматтарының әлеуметтік құқықтары мен кепілдіктерінің 1994 Жарғысы; ХЕҰ 1977 жылы қабылдаған көпұлтты кәсіпорындар мен әлеуметтік саясат туралы үшжақты Декларация,

Денсаулық сақтау мемлекет ұсынатын әлеуметтік қызметтердің негізгі бөлігі болып табылады, ал медициналық қызметтерді қаржыландыру және ұйымдастыру тәсілдері жалпы әлеуметтік қамсыздандыру жүйесінің, атап айтқанда мемлекеттің әлеуметтік саясатының негізгі элементін құрайды. Зейнетақымен бірге денсаулық сақтау саласын қаржыландыру мемлекеттің әлеуметтік қамсыздандыру бюджетінің көп бөлігін алады [12].

Әр адамның физикалық және психикалық денсаулығының ең жоғары қол жетімді деңгейіне құқығы және осы құқықтарға сәйкес құрылған Денсаулық сақтау жүйесін көптеген адамдар «мемлекеттің жалпыға бірдей әл-ауқат» өзегі ретінде қарастырады. Адамдар медициналық көмекті құқыққа сай алады. Бұл талап бойынша медициналық көмек алу құқығы емес. Әр адамның физикалық және психикалық денсаулығының ең жоғары қол жетімді деңгейіне кепілдік беру толық болуы керек. Осы құқықты қамтамасыз ету шеңберінде мемлекеттік денсаулық сақтау қызметі тұрғылықты жеріне, азаматтық тиесілігіне, сондай-ақ сақтандырылуына қарамастан, барлық азаматтарды қорғауға арналған.

Бұрынғы Кеңес одағы (ТМД) елдері соңғы 30 жыл ішінде әсерлі өзгеріске ұшырады. Саяси, экономикалық және әлеуметтік салалардың барлық аспектілерінде түбегейлі өзгеріс болды. Нарықтық экономика және жалпы жаңа бостандықтар азаматтардың өміріне оң әсер етті, бірақ ұлттық денсаулық сақтау жүйелері шеңберіндегі қол жетімділік пен қаржылық қорғаныс, сондай-ақ жалпы халықтың денсаулығы сақталмайды. Денсаулық сақтау құқығы бұрыннан «екінші буын құқығы» ретінде қарастырылып келген, бұл оның ұлттық деңгейде орындалмауын білдіреді, бұл оны жүзеге асыруға назар аударудың және инвестицияның жетіспеуіне әкеледі.

Алайда, бұл түсінік айтарлықтай өзгерді, өйткені елдер денсаулық сақтау құқығы мен оның негізгі элементтерін өздерінің конституцияларына негізгі және орындалатын құқықтар ретінде енгізіп, осы құқықтарды өздерінің ұлттық заңнамаларында қамтыды. Ұлттық соттардың, атап айтқанда Азия, Африка және Латын Америкасындағы маңызды шешімдері одан әрі отандық денсаулық сақтау құқығын жүзеге асыруға және осы саладағы сот тәжірбиесін құруға ықпал етеді.

Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік мемлекеттің денсаулық сақтау саласындағы негізгі функцияларын орындау шеңберінде тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемін ұсынуды және халықтың санитариялық-эпидемиологиялық салауаттылығын қамтамасыз етеді. Енгізілген міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру аясында жұмыс берушілер қызметкерлерге әлеуметтік медициналық сақтандыруды жүзеге асыратын болады, мемлекеттік - жеке меншік серіктестік тетігі арқылы денсаулық сақтау инфрақұрылымын құруға және дамытуға қатысады. Азаматтар салауатты өмір салтын ұстанады, әлеуметтік және ерікті медициналық сақтандыруға, сондай-ақ ауруларды басқару бағдарламаларына қатысады

Әдебиеттер тізімі:

1. Лоренц фон Штейн Учение об управлении и право управления с сравнением литературы и законодательств Франции, Англии и Германии. Перевод: Ivan Jefimovič Andrejevskij. Издание А.С. Гиероглифова, 1874. Национальная библиотека Чехии. Оцифровано 20 авг 2014- 594 С// https://books.google.kz/books?id=AJ9eAAAАсAAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_a tb#v=onepage&q&f=false
2. Theory and Practice of the Welfare State in Europe in 20th Century// <http://www.hiu.cas.cz/en/download/open-acces-online-researchtputs/2014/theory-and-practice-2014.pdf>
3. Milward, A. S. (1989). Reviews : Peter Flora, ed., Growth to Limits. The Western European Welfare States Since World War II: Vol. I: Sweden, Norway, Finland, Denmark; Vol. II: European History Quarterly, 19(4), 568–571. <https://doi.org/10.1177/026569148901900421>
4. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации. Москва, Норма : ИНФРА-М, 2019-125
5. Christopher Pierson, Francis G. Castles The Welfare States Reader. Polity, 2006 - Всего страниц: 492//rszarf.ips.uw.edu.pl/welfare-state/cousins.pdf
6. Конституция Федеративной Республики Германия принятая 23 мая 1949 г.// <https://legalns.com/>
7. Конституция Четвертой республики 1946 г. // http://pnu.edu.ru/ru/faculties/full_time/uf/iogip/study/studentsbooks/histsources2/igpzio53
8. Италия Республикасының Конституциясы// <https://legalns.com>
9. Қазақстан Республикасын әлеуметтік дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы және әлеуметтік жаңғыртудың 2016 жылға дейінгі кезеңге арналған жоспары (2014 жылғы 24 сәуірдегі өзгерістер енгізілген) Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 24 сәуірдегі № 396 қаулысы.// <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1400000396>
10. Wickeri, E., 'No Justice, No Peace: Conflict, Socio-Economic Rights and the New Constitution in Nepal', Drexel Law Review, 2/2 (May 2010), pp. 427–90//<https://drexel.edu/law/lawreview/issues/Archives/v2-2/wickeri/>
11. Достастық елдерінде әлеуметтік мемлекетті іске асырудың құқықтық негіздері мен тетіктерін қалыптастыру тұжырымдамасы. 2007 жылғы 31 мамырдағы N 28-6 қаулы// [http:// docs.cntd.ru/document/902071504](http://docs.cntd.ru/document/902071504)
12. Michael Moran Understanding the Welfare State: The Case of Health Care https://www.researchgate.net/publication/229757807_Understanding_the_Welfare_State_The_C ase_of_Health_Care

ЯДРОЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ КЕЙБІР СҰРАҚТАРЫ

*Жалғабекова А.М. – Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды Университеті, Заң факультетінің, «Мемлекеттік билік және басқару органдарының қызметін құқықтық қамтамасыз ету» мамандығының 2 курс магистранты.
Ботагарин Р.Б. – Ғылыми жетекші.*

Қазіргі әлемді жайлаған жахандану үрдісі, мемлекеттердің аумақтарында орын алған түрлі дағдарыс, еуропадағы мигранттардың жағдайы, түсініспеушіліктер, дүние жүзін шарлаған пандемия ХХІ ғасырдағы адамзат алдында тұрған үлкен сынақтардың қатары болып отыр. Солардың қатарына адамзаттың ғылыми техникалық дамуының жетістігі болып табылатын, ақылсыз жасалған шешімнің орны толмас қайғыға алып келуі мүмкін қауіптің бірі ядролық қауіпсіздік болып табылады.